

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Shemot

Shelomoh ben Yitshaḳ

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

10

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10060

פְּרִי תְּמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת : כו וְשָׁמַט
 אֶת־הַעֵם בְּכָל־עֵצַת אֶת־הַדָּבָר הַקְּשֹׁה
 יִבְיֹאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן וְשֹׁמוֹ
 הֵם : כז וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה וְאֶת־חֲתָנוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ
 כִּכְמֵי יִמְ אֶל־אֶרְצוֹ : פ ° א בְּהַדְּשׁ הַשְּׁלִישִׁי
 לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּיוֹם הַזֶּה
 בָּאוּ מִדְּבַר סִינַי : ב וַיִּסַּע מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ
 מִדְּבַר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲדֹשׁ יִשְׂרָאֵל
 נֶגֶד הַהָר : ג וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים
 וַיִּקְרָא אֵלָיו וַיְהִי מִן הַהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר
 לְבֵית יִעֲקֹב וְתֹנִיד לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל : ד אַתֶּם
 רָאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם
 עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי :
 ה וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי
 וְשָׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהִיתֶם לִי סֻגְלָה
 מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָל־הָאָרֶץ : ו וְאַתֶּם
 תְּהִיוּ

יַרְחִיזוּן דִּישִׁין עַל־עַמָּא רַבְנֵי אֶלְפִין רַבְנֵי
 מֵאַתָּא רַבְנֵי חֲמִשִּׁין וְרַבְנֵי עֵישׁוּרִיתָא :
 כו וְדִישִׁוּן יַת־עַמָּא בְּכָל־עֵידוֹן יַת־פְּתוּס
 קָשִׁי מִיַּרְחִין לַנְּת־מִשְׁה וְכָל־פְּתוּס
 זַעִיר דִּישִׁין אֵינוֹן : כז וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה יַת־
 חֲמוּהִי וְאַזֵּל לִיה לְאֶרְעִיה : א בִּירְחִי
 חֲלִיתָאָה לְמִיפַק בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְעֵי
 מִצְרַיִם בְּיוֹמָא דִּישִׁין אַתּוּ לְמִדְּבָרָא דִּסִּינַי :
 ב וַיִּטְלוּ מִרְפִּידִים וְאַתּוּ לְמִדְּבָרָא דִּסִּינַי
 וַיִּשְׁרוּ בַּמִּדְּבָרָא וַיִּשְׁאֲלֵם תַּמָּן יִשְׂרָאֵל לְקַבְּלָא
 טוֹרָא : ג וּמֹשֶׁה סָלִיק קְדָם־יְיָ וַיִּקְרָא לִיה
 יְיָ מִן־טוֹרָא לְמִימַר בְּדָנָן חִימַר לְבֵית יִעֲקֹב
 וְתַחֲוִי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל : ד אַתָּן חֲזוֹרְתָן
 דְּעִבְדִּית לְמִצְרַיִם וְאַשְׁלִית יַתְכוֹן כְּדַעַר־
 נְדָפִי נִשְׂרִין וְקַרְיִבִית יַתְכוֹן לְפִוְלַחֵי :
 ה וְכַעֲן אִם־קָבְלָא תְקַבְּלוּן לְמִימַרִי
 וְתִשְׁרוּן יַת־קִימִי וְתִהוּן קְדָמִי תְּבִיבִין מְכַל־
 תְּהִיוּ

עַמָּא אֶדְרִי־דִּילִי כָל־אֶרְעֵי : ו וְאַתָּן תְּהוּן־קְדָמִי מְלֻכּוֹת כְּתִינִין וְעַם קְדִישׁ אֵילִין

פתגמיוא

רשי

יעכב על ידן לא תוכלל עמוד : וגם כל העם הזה . אהרן נדב ואהייהו' וקנים הנלוים עתה עמך (מכילתא) : (כו) ושששו .
 דרייכין ית עמך : יביאוון . מיייתין : ישפוטוהם . כמושפטו וכן לא תעבורו כמו לא תעברו . ותרגומו דרייכין חטון (ט) . מקראות
 העליות היו לשון צווי לכך חתורגוין ודרייכין יתון ידונון וחקראות הללו לשון עשייה : (כז) וילך לו אל ארצו . לגייה בני משפחתו
 (מכילתא) (פ) : (א) ביום הזה . (שבת פ"ד) כר"מ . לא היה צריך לכתוב אלא ביום הזה וזה כיום הזה שיהיו דברי
 תורה חדשים על דבר כלליו ביום נתנם : (ב) ויסעו מרפידים . מה ת"ל לחזור ולפרש מהיכן נסגור ואלא כבר כתב שרפידים הם
 חוסיס בלויים שחשם נסגור לאל להקוש נסגור ערעידים להיחזק למדבר סיני וזה ביאתן למדבר סיני כשנסגור חף נסיעתו מרפידים בתשובה
 (מכילתא) : ויהו שם ישראל . כאיש אחד כל אחד (י) אכל שאר כל המניות בתרעומת וכתחילת (מכילתא) : נגד
 החר . (מכילתא) לחזור וכל מקום שאתה מוצא נגד פנים לחזרת : (ג) ומשה עלה . ביום הזני . וכל עליות ובהשכחה
 היו שאלו וישכס משה כנזקר : בה האמר . כלשון הזה וכסדר הזה (שבת פו) : לבית יעקב . אלו הוציאת את ישראל להם כלשון רכוש :
 ותגיד לבני ישראל . עונשין וקדוקים פרס לזכרים דברים הקשין כגידין (מכילתא) : (ד) אהרן איהם . (שבת פו) לא
 מסירת קוח כדכס לא בדברים אלו וזמר לכס לא בעדים אלו מעיד עליכם אלא אתם רחמים אשר עשיתם למצרים על כנה עבירות היו מייבין
 לי קודם שמוותו לכס ולא נעו עתימהם אלא על ידכם : ואשא אהכם . (מכילתא) . זה יום שבו ישראל לרעומס שהיו ישראל
 חסורין ככל ארץ גושן ולא עשה קלה כשכלו ליטע וללאת נקלו כולם לרעומס . וחנקלוס תרגם ואשא כנווחסיע אתכם ואלטית יתסון
 תיקן את הדבור דרך סבד למעלה : על כנפי נשרים . כנסר הנושא גוזלו על כנפיו שכל שאר העופות כותבים את כנפיהם כן רב ליהם לט
 שמייתרין עוף אחר שפורח על גביהם אבל הכסר הזה אינו חתירה אלא חן האדם שנות זרועו חן . לפי שאין עוף פורח על גביו לכן כותב
 על כנפיו אחר מיעוט הכסר חן כי ולא כנפי . חף אינו עשיתי כן ויטע על אלהים וגו' . ויכא כין נמנה ענריו וגו' . וכו' מנחם ונזקין

ספס

אלפין רבני חקישין מריסר אלפין ורבני עישוריקתא שיה בקוון : כושישוחון בויגין ית עמא בקל עינו ית פתגם קשי
בוימתו לנות משה וכל פתגם קליל בויגין היגון : כו ופשר טענה ית חמיי ואול ליה לביקרא כל בני ארעיה :
א בקרהא קלימא לאפקות בני ישראל בארעא דמצרים בייקא חרין פתח ליקרא אתו לכדקרא דסיני : ב ונטלו

ירושלמי

ומשרה פליק למיתבע ארלפן כו קדם יי וקדם ליה ריבא
בין מן טורא למימר בדון מימר לאישי ביתיה דיעקב
ותתני ארלפן לבנישמהון הבני וישאל :

אחרון תמיתון ית מה דאפקערת מן מצראי וקבלות יתבון
על עגנון תלילין הדיך על בגני גשרון תקדיבית עתבון
לארלפן אוביתי :

וכדו אם משמע תשמעון בקל מימרי ותטרונו ית קימי
ותתנון לשמי לעם איתרו ותביבון הדיך פגולה מן כל
אויביא ארום לשמא בין היא כל ארעא :

ואחרון תבגונו לשמי מלכין ובהגון ואויבא קדישא אילע
דיקביא די תמליל :

ואתא

בני ישראל כלב מיתח כל קביל טורא : ג ומשה פליק
ביקא תנייגא לרוב טורא וקרא ליה יי מן טורא למימר
בדנא הימר לנשיא דבית יעקב ותתני לבית ישראל :

ד אחרון תמיתון מרה די עבדית למצראי ותענייה יתבון
על עגנון הי קעל גנפי גשרון מן פירוסין ואובילית יתבון
לאחר בית מוקדשא למעבד פמן פסחא ובתהרא ליליא
ארהיבית יתבון לפירוסין ותפסון קרובית יתבון לארלפן
אוביתי : ה וקדון אין קבלא תפגלו למימרי
והקטרונו ית קימי ותדונו קדמי תביבין מכל עממיא דעל
אפי ארעא : ו ואחרון תהון קדמי פלכין קטירי כליליה

ובתגון משמשיין ועם קדיש אלפין פתקמיא דתמליל עם
בני

רשי

חנים ואכני בליסטראות והענין נוקבלס : ואביא אתכם אלי . כתרנונו : (ה) ועתה . אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם ונאכלך

באר רחובות דקרוקי רשי

ויין איין פלטיכטרינג) : (ח) הוצרכת לדעת מנזר הדקדוק הוי לנקד ישפטו נס הפ"א כשוא כדכתיב בהרא קמא ישפטו רק
בעבור דמלת ישפטו האי היתבסוף פסוק חזון השוא השטייה להתפקך לחולס כדחמרינון מן תשקפר בסוף
השקופ וזה כן הוי לנחוד נס כאן ישפטו החולס וכתיב ישפטו במלחוס דודאי הוילאפוס
היא תמורת חולס וזה שכתב רש"י ישפטו כמו ישפטו ועל דרך זה מלת תעבורי בילאפוס כמו תעבורי בחולס
ולזה כיון הרשב"ם וזה לשונו אין בתקום אין רצה לומר המלחוס במלת ישפטו היא תמורת חולס ישפטו
נעין כפרשת סלח במלת יכסיוויה מה שכתבנו בספ הרשב"ם וזה שכתב עוד ותרנונו ודינון אינו ותפרש כמדרא זכד"ה ישפטו ע"ס
(ט) נוסוס דמלת לו מוותרת לגמרי ודהוי סגיא לוי כתיב וילך אל ארצו חלח ודאי למדרש על דרך לך מחרק ופירש רש"י להנאתך
לכאן היתה ההנאה דמקשיין ארצו אליו וזה הוי כתביר אף משפתות כתגייירו וכוה הגיעו להנאה מרובה דהוי כאלוילס . (י) דאס לא

רשב"ם

גמורה שלא יגורו מפני איש : שוכני כנע . שחד וגול קרוי כנע . ככל מוקוס הוי כנע כנע רע לכיתו מה כנע כי בהרוג את אחינד
פיה שכי כי יכנע פי ישל חלוי כפזו . כל הדבר הגזול . (כ"א הגדול) לדרוש אלהים . וזיוך אלהים . כשזיוך חלוי לשעטס . ויכולת
עמוד ע"י נסויק וגם כל העם הזה הנכב עליך מן הכקר ועד הערב יכח וזהה איש איש אל ביתו כשלוס : (כו) ישפטו הם כנע
לא תעבורי וזה . ככמה מקומות (או כמקום חו) נגד הדר . הנזכר למעלב . תעבדון את האלהים על ההר הזה : (ד) ע
כנפי כשרים שהעברתי אתכם את הים כיכסה כשרים שיעבורים ימים דרך פריחה וגם שלא הוזקתם כדכתיב כנשר יעיר קמו על גוולד
ירחק : ואביא אתכם אלי . להיות אני לכם לאלהים . כי לילכל הארץ וכל העמים שלי ולא כחרתי כי אם אתכם לכנעס : (י) מועלכת
כהניס

מכלל יופי

ישאל צאו מזה סיני הויר"ס :
(ג) ותגור . בצרי וכבוד המשך : (ד) עדי כנפי
נשרים . פירושו כמו אם הייתם על כנפי נשרים שנשמרתם
מכל נזק כי הנשר הזה יעוף גבוה מכל עוף וגושה אפרוחו
על כנפיו כמ"ש ופרוש כנפיו יקאחו : (ה) (סגולה)
עגין

מורה לחיובת התנאי ומענהו וסמאת הרבר הזה העשרה
המענה ויכלת עמוד : (כו) ישפטו הם . בשורק
ההה חילוס מלרע ובן במכלל :
יט (א) בהודש . השלשי . הגה חודש יאמר בשני פנים
החד על הזמן אשר חודש לחודש כמו
תרגומים . והטעם על היום הראשון מהחדש כמון חדש מחד וזה

תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה
 הדברים אשר תדבר אל בני ישראל :
 חמישי ז ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם
 לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו
 יהוה : ח ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל
 אשר דבר יהוה נעשה וישב משה ארד
 דברי העם אל יהוה : ט ויאמר יהוה
 ל אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן
 בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בדב
 יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם
 אל יהוה : י ויאמר יהוה אל משה לך
 אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו
 שמלתם : יא והיו נכנים ליום השלישי
 כי ביום השלישי ירד יהוה לעיני כר
 העם על הר סיני : יב והגבלת את העם
 סביב לאמר השקמו לכם עלות בהר ונגע
 בקצהו כל הנגע בהר מות יומת : יג לא
 תגע בו יד כי סקול וסקל אורה יורה
 אס בהמה אס איש לא יחיה במשך היבל
 המה יעלו בהר : יד וירד משה מן ההר

פתגמיא דתמליל עס בני ישראל : ז ואתא
 משה וקרא לסבי עמא וסבר קדמיהון ית
 כל פתגמיא האילין דפקדיה : ה ואתיבו
 כל עמא כחדא ואמרו כל דמליל יינעביד
 ואתיב משה ית פתגמי עמא קדסי :
 ט ואמר יי למשה הא אנא מתגלי לך
 בעיבא דעננא בדיל דישמע עמא במללותי
 עמך ואף כך יהימונן לעלם וחוי משה ית
 פתגמי עמא קדסי : י ואמר יי למשה
 איזיל לנת עמא וחזמינן יומא דין ומחר
 ויחרוץ לבושיהון : יא ויהון זמינן ליומא
 תליתאה ארי ביומא תליתאה יתגלי יי
 לעיני כל עמא על טורא דסיני : יב ותתחם
 ית עמא סחור סחור למימר אסתמרו לכון
 מלמיסק בטורא ומלמקרב בסופיה כר
 דיקרב בטורא אתקטלא יתקטל : יג לא
 תקרב ביה ידא ארי אחרגמא יתרגם אור
 אשתדאה ישדרי אס בעירא אס אינשא
 לא יתקיים במיגר שופרא איגון מרשן למסק
 בטורא : יד ונתת משה מן טורא לנת

אל רשיי עמא

ואילן שכל התלוית קשות (מכילתא שבח פז) : ושורתם את כריתו : שאכרות עמכם על שמירת התורה : סגולה : אומר חסיד
 כיון (קהלת ב) וסגלת מלכים כלי יקר ואנשים שובות מהמלכות נזכרים אותם : כך אתם לי סגולה משחר חיות וכל תאמרו חתם לנדכם
 שליואלן לי אחרים עמכם ומה זל ליעוד שתהא חבתכם סכרת כי לי כל הארץ והם כשני ולעני לבלום : ואתם תהיו לי ממלכת כהנים
 שרים כזה דאת אמר (שמון אלב' ח') וכמדוד כהנים כיו : אלה הדברים : לא פחות ולא יותר : (ח) וישב משה ארד דברו
 העם וגו' : כיום במחרת שהוא שלישי שהרי בהשכמה עלה וכו' נרין היה עשה להשיב חלח כל הכתוב ללמדך דרך חרף עמשה שלא אמר
 הואיל וידוע מיי ששחתי אינו נרדף להשיב : (ט) בעב הענן : במתעבה הענן והוא ערפל : וגם כך : גם כנכתיים הכתובים אחרין :
 ויגד משה את דבריו וגו' : כיום במחרת שהוא רביעי לחדש : את דבריו העם וגו' : תמונה על דבר זה שמעתי מיהם של זנונים לשמוע
 עמך חינו דוחה הסומע ומי שילח לשמוע מפני הולך הטוב לרחות חת ולכנו : (י) ויאמר ה' אל משה : חס כן שמזיקין לדבר
 עמם לך אל העם : וקדשתם : ונעמיתם שיביתו עמם כיום ומחר : (יא) והיו נכונים : מוכדלים מאסה (מכילתא) : ליום
 השלישי : (מכילתא) : שהוא שר כחדש בחמישי : כתיב חסאת היום ואת תחת הבר : ושתים עשרה עננה כל הפנין בלחור בפרשת
 ולחיה ששטיק יאין מוקדם ומאחר בתורף : לעיני כל העם : חלמד שלא היה בהם סומא שנתרפחו טלם (מכילתא) :
 (יב) והגבלת : קבע להם תחומין נסיון שלא יקרמו מן הנכול והלאה : לאמר : הנכול אמור להם השמר מעלות ונכחן וכסללה
 ואתה

בני ישראל : ז ואתא משה ביומא ההוא וקרא וגו' :
 ח ואתיכו כל עמא וגו' : ט ואמר : למשה
 ביומא תליתאה הא אגא מתגלי עלך בעיבא דעגו וקרא
 מזו בגלל דישמעון עמא במלכותי עמד ואורי בך דהימנו
 לעלם ומגי משה ית פתגמי עמא קדם : י ואמר
 : למשה ביומא רביעאה אגיל לנת עמא ותוקנינו יומא
 דיו וימקרא ויחוררו לבושיהון : יא ויהו זמנין
 ליומא תליתאה ארום ביומא וגו' : יב ונתתם ית עמא
 ויקרמו חור חור לטורא למימר הוה נחירו מקמיסת בחר
 ולמקרב במיפיה בל דיקרב בטורא איתקטלא תקטל :
 יג לא תקרב ביה דא ארום וקרא וקרא כאבניא
 בך אג גרין דאישא וקראו ביה אין בעירא אין איגשיא
 לא יתקיים ברם במיער קל שופרא הינו מרשן למיסק בטורא :

ואתא משה וקרא לתפימיא דישראל וסבר קדמיהון ית
 כל דבניא האילין דפקיד יהיה מימרא ביי :
 וענין כל עמא בתרא בלמהון שלימה ואמר כל די מליל
 מימרא ביי געביד ותור משה ית פתגמי עמא בצלו קדם :
 ואמר מימרא ביי למשה הא מימרי מתגלי לך בעביא
 בעגיא מזו בגלל דישמעון עמא במלכותי עמד ולחוד בך
 מילי גבויאך משה עבדי דהימנו לעלם ומגי משה ית
 פתגמי עמא בצלו קדם : י
 לא תקרב ביה יד אגש ארום מתרגמיא יתרגים או גירי
 דאשא ותקשטון ביה אי בעירא אי גבר לא יתי דמתקרא
 דשיפורא אינון נסקון לטורא :
 ונתח משה ביומא ההוא לנת עמא וזמין

רש"י

ואתה הזכירם עלכן : ונגע בקצחו . אשילו בקצחו : (ג) ירה יורה . (סנהדרין מא) וסאלן לנסלקין שהם נדחין למטה
 מכות השקלה שהיה גבוה שתי קומות : יורה . יושלך למטה לארץ כמו (שמות טו) ירה כים (יא) : במשך הויבל .
 כשימשך הויבל קול ארוך הוא סימן סילוק סכנה והפסקת הקול כיון שאסתלק הם רשעין לעלות : הויבל . הוא אומר של איל שכן כעירביא
 קורין לדכרא וכלא וסופר של אילו של יחזק היה : (יד) מן הדר אר רהעם . עלמד שלא היה משה מוכה לעסקיו אלא מן ההר
 כל

באר רחובות דקדוקי רש"י

כן ויחזו משה ליה כלשון רבים אלא ודאי להורות שהיו כולם כאיש אחד דהיינו כלל אחד : (יא) עוסם דמושרש ירה באנסן ענין
 הורחות ליסור והימר כמו להורות כני ישראל דלא יתכן כחן לכן הושרש דההוה ענין השלכה כמו ירה כים (יר) (ער זאל וויצירן גווארפין) :
 הולרכת

רשב"ם

כהנים . שרים כמו וכני דוד כהנים היו : (ח) וישכ משה את דברי העם אל ה' למחר כמו שפרש והולך ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא
 אליך בעב הענין וגו' או ויגד משה את דברי העם אל ה' והווישכ משה וגו' כולל ואח"כ מפרש כך אמר לו משה להב"ה כשר מאתמול קבלה
 עליהם לעשות ינה שתנוסם וכמוהו ותלא אש מלפני ה' . ותאלל את העולה ובמדך כן ויקסחו שני בני אהרן נדכו ואביהו וגו' ותלא אש
 מלפני ה' מלא נדכ ואש מלפני מוכח הזה שבהיכל בהקריבם עליו אש זרה ושרפם וילא לחון ואכל את העולה על מזבח הנחושת שבעזרה
 חוץ להיכל וכן בספר שופטים כפ' מוכה וישכ את חלף ומלך הכסף לאחיו ותאמר חל"כ כינד ותאמר חל"ו וגומר וישכ את הכסף לה' וגו' וישכ את
 הכסף לאחיו בתחלה אמר הכתוב וישכ את הכסף לאחיו ופירש חל"כ כינד ותאמר חל"ו וגומר וישכ את הכסף לה' וגו' וישכ את
 הענין עב ותשך מלא להם ככל ששניה : (י) וקדשתם לשון הוניה . כמו התקדשו למחר ואכלתם בשר : (יא) ירה ה' לעיני
 כל העם . יש גומר ויאמר יהוה של תחלת הפסוק . ע"י מלאך לכן ירה ה' ולא הקב"ה בעלמא מולא כתיב ארד כמו שפרשתי
 וה' המטיר על סדום וגו' ואת ה' מן השמים וגם בהגדות ראון שפסוק גברו"אל והשני כה"ה : (יב) והנבלת . הראה להם
 ועשה להם סימני גבול עד היכן יוכלין לקרס : (יג) לא תגנו בו יד הגועה בחר שאמרתי מות יומת ורחוק ימיתוהו שלא יקרבו
 אל הר להמיתו ויתחייבו גם הם מיתה לכן לא תגע בו יד להמיתו אלא ארובו כתיבם מרחוק לו ישלכו עליו אבנים לסקלו : במשך הויבל .
 בהסתלק

מכלל יופי

ענין יחוד הכסף והזהב והאבנים טובות באוצר : (ט) (בעב הענין) . פירושו בעובי הענין ושרשו עבה כפלס צו מן
 צוה ואלו היה מנתי העין היה קמץ כולא ישתנה
 אפילו בסמיכות כמו ישעיהו קעב טר משלימו
 בעב טלקוש . (יב) (והגבלת) . פירוש רש"י
 גבול וכן הגבל את התר : (עלות בהך) . יחמר תבס

אלהים ויקדש את העם וכבסו שמלתם :
 טו ויאמר אלהים היו נכונים לשלשת
 ימים אל תגשו אל אשה : טז ויהי ביום
 השלישי בהיה הבקרו והי קלת וברקים וענן
 כבד על ההר וקרל שפר חזק מאד ויחרד
 כל העם אשר במחנה : יז ויוצא משה
 את העם לקראת האלהים מן המחנה
 ויתיצבו בתחתית ההר : יח והר סיני עשן
 כלו מפני אשר נרד עליו יהוה באש ויעל
 עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד :
 יט ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה
 ששי ידבר והאזנים יעננו בקול : כ וירד
 יהוה על הר סיני אל ראש ההר ויקרא
 יהוה למשה אל ראש ההר ויעל משה :
 כא ויאמר יהוה אל משה רד הער בעם
 פן יחרסו אל יהוה לראות ונפל ממנו רב :
 כב וגם הכהנים הנגשים אל יהוה יתקדשו

פן

עמא וזמין ית-עמא ותרוו לבושיהון :
 טו ויאמר לעמא היו זמנין לתלמא יומין
 לא תקרבון לצד אתתא : טז והנה ביום
 תליתאה במחוו צפרא נהוו קל'ין וברקין
 ועננא תקיף על-טורא וקרל שופרא תקיף
 לתרא ווע כל-עמא די-במשריתא : יז ואפיך
 משה ית עמא לקדמות מימרא-די מן
 משריתא ואתעמדו בשפולי טורא :
 יח וטורא דסיני תגן כוליה מן-קדם דאתגני
 עלוהי וי באישתא וסל'יק תגניה בתגנא
 דאתגנא ווע כל-טורא לתרא : יט והנה
 קל שופרא אזול ותקיף לתרא משה ממליל
 ומן-קדסין מתעגליה בקל : כ ואתגלי
 וי ער-טורא דסיני לריש טורא וקרא וי
 למשה לריש טורא וסליק משה : כא ויאמר
 וי למשה הות אסחיד בעמא דילמא-זיפגרון
 קדסין למחוו ונפל ממחוו סני : כב ואף
 בהניא דקרביין-לשמשא קדסין יתקדשו

דילמא

רשי

אלהים : (טו) היו נכונים לשלשת ימים - לפי ג' ימים הוא יום רביעי - שבסוף משה וזו אחד עדעתו כדבריו רבי יוסי (שבת כו) ולדברי האומר כשעה חדשה כתנו עשרת הדברות לא ינסוף משה כלום ולששת ימים כמו ליום השלישי : אל תגשו אל אשה - כל ג' ימים הללו כדי שיהיו הנשים טופלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה שחם ישתצו תוך ג' ימים שזוהי הפלוט האשה שכת זרע לאחר טבילתה ותחוד ותטמא אבל משעת ה' ימים כבר הורע חסרית ואינו ראוי להזדויע ושכור מלטמא את הטולט : (יז) בהיורד הבקר - מלמד שהקדים על דם מה שליון דרך כשר ודם לנגות פן שיהא רב מעותין לתמיד - וכן נענינו כיוצא בזה (סימן ג) קום לא אל הכקעה ולא קום ולא אל הכקעה והנה סם כבוד ה' עומד : (יח) לקראת ראש ההר - (מבולתא) מנהיגה סכסכונה יצאה לקראתם כתיב היוצא לקראת בלה וזה שאמר (דברים יח) ה' מסיני בא ולא באמר לסיני בא : בתחתית ההר - לפי פשוטו ברגלי ההר וחדרשו שנתלש ההר מתקוממו וכתה עליהם כניגית (שבת פט) : (יח) עשן כולו - אין עשן זה סם דבר שהרי כקוד הש"ן פתח חלל לשון פעל כמו חמר חמר שמע לכך תרגומו תגן כוליה ולא תרגם תבנא וכל עשן שבחתיקא כקדסין חפני שהם סם דבה (יב) : כבשן - שלסיד יכול ככשן זה ולא יותר ת"ל כבשן באש עד לפי השמים - ומה ת"ל ככשן לכבר את האון מה שהיה יכולה לשמוע כותן לבריות סימן הטיכר להם כיוצא בו (רושעא) באריותא - וכינוי נתן כח באריות חלל הוא והכתוב מוסלו באריות חלל אינו מכנין ומדמין אותו לבריותיו כדי לשכר את האון מה שיכולה לשמוע - כיוצא בו (תקאלא) וקולו כקול חסידים וכימי נתן קול לחיים חלל הוא ואתה מכנה אותו לדמותו לכדיותיו כדי לשכר את האון : (יט) הולך וחזק מאד - יוצא הדיוט כל וזנן שזול מואריך לתקוע קולו ויחליש וכוהה אבל כאן הולך וחזק מאד - ולמה כך ונתחיל ל' לשכר חזניהם מה שיכולין לשמוע : משה ידבר - כשהיה משה מדבר ומושמיע הדברות לישראל שהרי לא שמעו מפי הכהנים חלל חלל וכל יחיד לך והקב"ה מוסייעו לתת בו כח להיות קולו מוגבר ונשמע

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

סא

ית עמא ותקורי לכושיהון : טו ואמר לעמא תוו
 זמנין לתלמי יומין לא תקרבון למשמיש דגרים :
 טז ונתה פיומא מליהארה בשיתה ברהא בעידו
 צפרא ותורה קליו דרעים וברקיו בעגנא פקוף קטיר על
 טוורא נקל שופרא פקוף לתרא ווע כל עמא די במשרתא : יז
 בשיתהא ומן די תלש מארי עלמא ית טוורא ונקפיה באורא ונתה זיג הי
 פאספקלרוא ואיתקעדרו פחותי טוורא :
 יח וטוורא דסיני תנין כוליה מן בגלל דארכיו ליה
 שמיא ואתגלי עליו באישיא מצלתא וסליק קוטריה הי
 בקוטרא דאתגנא ווע כל טוורא לתרא : יט ותורה
 קל שופרא אזיל ומקוף לתרא משה תנה מימליל ומן קדם
 יי תנה מתעני בקל געים ומשבח ונעיקתא מליא : כ
 לריש טוורא וסליק משה : כא ואמר יי למשה חות
 אסתיד בעמא דקמא וכווניו קדם יי לאספקלא גפיל מנהון
 בכ דהון : כב ואוף קתניא דקריביו לשמיא קדם

ירושלמי
 ואמר לעמא תוו קומנין לתלמיא יומין לא תקרבון
 למשמיש דערסא :

ירושלמי
 ונאסיק משה ית עמא לקדמות שכינתא דיי מן
 פאספקלרוא ואיתקעדרו פחותי טוורא :

ירושלמי
 וטוורא דסיני עטר כוליה מן קדם דאתגלי עליו וקר
 שכינתא ביי בשלחיהא דאשמתא :

ירושלמי
 ואתגלי יי על טוורא דסיני על ריש טוורא וקרא יי למשה
 גפיל מנהון אוכלוסין סגין :

רשי

וכמע : יעגנו בקורל . יעגנו על דבר הקול כמו (מלכים א ח) אשר יענה באש על דבר האש להורידו : (כ) וירד ה' על הר סיני . וכוליר עליו חמש ת"ל כיון השמים דברתי עמכם . (כוכיר תא) מלמד שהרכין שמים העליונים והתחתונים והזיעו על גבי ההר כוננו על המטה וירד כסא הכבוד עליהם : (כא) העד בעם . התרה בהם שלא לעלות בהר . פן יהרסו וגו' . שלא יהרסו את מנכס ע"י שתחותם חלה לראות ויקרבו לגד ההר : ונפל מבנו רב : (מבילתא) כל מה שיפול מהם ואפי' הוא יומידי חסוב לפני רבו . פן יהרסו . כל הריסה ומפרדת אסיפת הבנין אף הנטרדן מונכס אנשים הורסים את המנכס : (כב) וגם הכהנים . אף הכמורות שהעבודה בהם זכהים קטנו) : הגנשים אלה . להקריב קרבנות אף הם חל יסמכו על תשוכותם לעלות : ותקדשו . יהיו ממונים להתיכב

באר רחובות דקדוקי רשי

(יב) הולכת לדעת ענין סס דבר הוא שליט עמוד במניחת הונו עבר לו עתיד ומשפטו להינדק בשתי קומין כזה עשין ותרגומו תקנא (וכל"א חיון רינד) ולשון קלל הוא הדבר שצמוד במניחת הונו עבר לו עתיד וכלשון עבר דרכו להינדק חות . רחובות מן השורש בקמן וחות . שניה בפתח כזה עשין ותרגומו קנן (כל"א ער האט גראכט) וזה שכתב רש"י מנדקוד השין בפתח

רשבי

בהסתלק שכינה ויפסקו קול השופרות וכלשירים : (יח) עמן כלו . חזיו קוץ וחזיו פתח כי לשון פגל הוא תעשון כולו אבל עשן שהוא סס דבר כולו קיין . (כעשן) פומיה"ה בלע"ז ואילו היה סס דבר היה לוחר כעשן הכבשן . כאשר יאמר מן דבר דבר השמיטה . מן פקר פקר וכן השלומים . כן יאמר מן הכית ימלא עשן . עשן הכבשן כזהו דבוק : (יט) משה ידבר אל הכ"ה ואין קולו נשמע לשום חרם אלא להקט"ה אבל הקט"ה יעגנו למטה קול גדול כשביל קול השופר מהולך וחזק מאד ונריך שיהיה קולו של הקט"ה כולל קול השופר להשמיע למטה : (כא) מן יהרסו מונכסם להתקרב ולראות : (כב) הכהנים הכמורות יתקדשו . בעמידתן

מכלל יופי

כיהוא מבנין נפעל ונא בו יורה ביד לרפרוש בניו וכוין יורא . תהלס ק"ל רימען תקרא . שהוא ריבון ידאה : (היכל) . השופר . עצמו נקרא בו לפי שהוא של איל : (יח) (והר סיני) : נקרא בו על שם המנה בהראות למד הפועל במכטא : (עשין כלו) . פועל עבר כי חציו קמוץ וחציו פתח : (הככשו) . הוא ששורפין האבנים לשיד או אשר מבישלים בו כרי ההרש : (יט) (וחזק) . תאר במקום פועל : (כא) (פן על

פְּרִיפְרִיץ בְּהֶם יְהוָה : כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
 יְהוָה לֹא־יִוְכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינַי כִּי־
 אַתָּה הֶעֱרַתָּה בְּנֵי לְאֹמֶר הַגְּבֵר אֶת־הַהָר
 וְקִדְשָׁתוּ : כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְהוָה לְדָוִד
 וְעַלִּית אִתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם
 אֶל־יְהִרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פְּרִיפְרִיץ־בָּם :
 כה וַיִּרְדַּ מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם :
כ א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה לְאֹמֶר : ס ב אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים :
 ג לֹא־יְהִיֶּה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֲלֵי־פָנָי :
 ד לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה
 אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת
 וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ : ה לֹא־
 תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה
 ק אֱלֹהֵיךָ אֵל קַנָּא פֹקֵד עֵוֹן אָבֹת עַל־בְּנֵים

דִּילְמֵא־יִקְטוּל בְּהוֹן יי : כג וַאֲמַר מֹשֶׁה
 קְדַם־יִי לֹא־יִוְכַל עַמָּא לְמוֹסַק לְטוּרָא דְסִינַי
 אֲנִי־אֵת אֲסִיחֵדָם בְּנֵי לְמִימֹר תְּחִים ית־
 טוּרָא וְקִדְשָׁתוּ : כד וַאֲמַר לִיהוָה יי אֲנִי־ל־
 חוּר וְרִיטִיק אֵת וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְכַהֲנֵי־
 וְעַמָּא לֹא־יִפְנֹרוּן לְמוֹסַק קְדַם־יִי דִּילְמֵא־
 יִקְטוּל־בְּהוֹן : כה וַיִּרְדַּת מֹשֶׁה לְעַמָּא
 וַאֲמַר לְהוֹן : א וּמְלִיל יי ית כָּל־פְּתֻמָּא
 הָאֵילִין לְמִימֹר : ב אֲנִי־יִי אֱלֹהֶיךָ
 דִּאֲפִיקְתִּךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוֹתָא :
 ג לֹא־יְהוּי לְךָ אֱלֹהָא אֲחֵרָךְ בְּר מַנִּי :
 ד לֹא־תַעֲבִיד לְךָ צִילִם וְכָל־דְּמוּת דְּי
 בַּשָּׁמַיִם מִלְּעֵילָא וְדִי בָּאָרֶץ מִלְּרַע וְדִי־
 בַּמַּיִם מִלְּרַע לְאֶרֶץ : ה לֹא־תִסְגֹּד לְהוֹן
 וְלֹא תִפְלַחֲיוֹן אֲרִי אֲנִי יי אֱלֹהֶךָ אֵל קַנָּא
 מִסַּעַר חוּבֵי אֲבָתָךְ עַל־בְּנֵי־מְרִדִין עַד־
 דר

על

רשי

לְהִתְיַבֵּשׁ עַל־עַמָּךְ : פְּרִיפְרִיץ : לְשׁוֹן פְּרִיפְרִיץ יִהְיֶה כֹּהֵן וְיַעֲשֶׂה כֹּהֵן פְּרִיפְרִיץ : לֹא יִוְכַל הָעָם - אֵינוֹ צָרוּךְ לְהַעֲדִי כֹּהֵן מִדֵּי
 אֲוֹתָרִים וְעוֹמְדִין הֵם הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה יָמִים וְלֹא יִוְכַל לַעֲלֹת שָׁמַיְן לְהַסֵּד רִשׁוּת : (כד) לְךָ רַד (מְכִילֵהָא) וְהַיַּד כֹּהֵן שְׂמִיטָה שְׁמוֹרֹן אֵת
 הָאֵלֶּם קוֹדֵם מַעֲשֶׂה וְחֻזְרוּן וְחֻזְרוּן אֲוֹתוֹ כְּשֶׁעָשָׂה : וְעַלִּיהָ אֵת וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים : יִוְכַל חָף הַסֵּעַמָּךְ לֹא וְעַלִּית אִתָּה - חֻזְרוּן
 מַעֲשֶׂה אִתָּה חֻזְרוּן לְעַמָּךְ וְאַהֲרֹן חֻזְרוּן לְעַמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים מִשֶׁה נִכְשָׁה יִתֵּר וְאַהֲרֹן יִתֵּר מִן הַכֹּהֲנִים - וְהַעֲשֶׂה כָּל עֵינֵיךָ אֵל
 יִהְיֶה אֵת מוֹלֵכִים לַעֲלֹת אֵל ה' : פְּרִיפְרִיץ בָּם - אֵינִי שֶׁהוּא נִקְוֵד לְחַטֵּף קַח חֵינֵי זֶה מִנְּדָרְךָ כִּי דָרְךָ כָּל תִּיכָה שְׁמִיטָה מִלְּאֲמִים כְּשֶׁהוּא כֹּהֵן
 בְּעוֹקֵף מִשְׁתַּבֵּחַ הַנִּקְוֵד לְחַטֵּף קַח (ע) : (כה) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים - הִתְרַחֲבוּ : (א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים - אֵין חֲלָהִים אֵלֶּה דִין
 לְפִי שֵׁשׁ פְּרִשׁוֹת כְּתוּרָה שֶׁאֵם יִשְׁאָן אֵלֶם וְנִקְבַּל שֶׁכֵּר וְאֵם לֹא חֵינֵי מִקְבַּל עַלִּיהֶם מוֹרַעֲטוֹת (מְכִילֵהָא) יִוְכַל חָף עֵשֶׂרֶת הַדְּבָרִים כִּי לֹא יִדְבַר
 אֱלֹהִים דִּין לִיפְרִיעַ : אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה - מִלְּמַד שֶׁאֲמַר הַקֹּדֶם עֵשֶׂרֶת הַדְּבָרִים כְּדִיכֹר אֲחֵד עֵינֵי שֶׁאֵל לְאֵדֶם לְוִיֵּר כִּי - אֵל כֹּהֵן לֹא
 עוֹד חֲכִי וְלֹא יִי לְךָ שְׁמוֹר וְפִי עַל כָּל דְּבָר וְדְבָר בְּמִנֵּי עַמָּנוּ - (קוֹשִׁיִת אֵל כִּי פִי לְפִי זֶה שְׁמוֹנֶת מֵאֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּם שֶׁשֶׁ שֶׁאֵר עַמָּר
 דְּבָרֹת כּוֹלֵם אֲמַר הַקֹּדֶם בְּדְבָרֹת אֲחֵד - אֵל כֹּהֵן לֹא חֲכִי וְכֹי רִשָׁה לְוִיֵּר עֵינֵי כֹהֵן מִשְׁרַט לְשׁוֹן כִּי דְבָרֹת אֵלֶם וְהַשֶּׁאֵר מִדְּהִינֵי אֵם
 בְּלִשְׁוֹן זֶה שְׁמִיטָה מַעֲשֶׂה דְּוִיקָא אֵלֶם שְׁמִיטָה מִפִּי הַגְּבוּרָה יִצְאֻ וְהֵלֵךְ לְפִי כּוֹלֵם כְּוִוִּהֶם הַקֹּדֶם בְּכַבּוּדוֹ וְכַעֲבוּדוֹ דְּבָרִים - וְתִירֵךְ שְׁמוֹר וְפִי וְכֹל
 וְלֹא כְּוִוִּהֶם הַחֻזְרוּ לֹא חֻזְרוּ לְמַד עַל הַכֹּל יִצְאֻ אֵלֶם עַל הַעֲרֵט אֵלֶם דְּבָרֹת רִשָׁאוֹת כִּיחֻד וְדוּקָא) : לְאֹמֶר - מִלְּמַד שֶׁהוּא עוֹבֵד עַל כֵּן
 עַל לֵאלוֹ לֹא (מְכִילֵהָא) : (כ) אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם - כְּדִלִי הוּא הַאֲוֵלָה שֶׁהוּוּ מִשְׁוֹעַבְדִּים לִי (מְכִילֵהָא) דִּלִּי
 לְפִי שְׁנַגְלָה בִּים כְּגִבּוֹר מִלְּחִימָה וְנַגְלָה כֵּן כּוֹקֵן מִלֵּא רַחֲמִים שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת כד) וְתַחַת רִגְלֵי בְּעוֹשֶׂה לְכַתֵּב הַסְּמִיךְ זֶה הִיִּתָּה לְפָנָי בְּשַׁעֲת
 הַשְּׁמִיטָה וְכַעֲשֶׂה הַשְּׁמִיטָה מִשְׁבַּח אֵלֶם הוֹחִיל וְאֵין מִשְׁתַּבֵּחַ כְּמִרְחֹת אֵל תִּחְמוּרוּ שְׁתֵּי רִשׁוּת הֵם אֲנִי אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַל בִּים - דִּלִּי לְפִי שֶׁהוּוּ
 שְׁמוֹעֵין קוֹלֵת הַרְבֵּה שְׁנֵאֲמַר אֵת הַקוֹלֵת קוֹלֵת בְּאֵם יוֹד רֹחוֹת וְעוֹן הַשְּׁמִיטָה וְעוֹן הַרְחֵף אֵלֶם תִּחְמוּרוּ רִשׁוּת סְרַבֵּה הֵן וְלִזְבוּת חֹמֶר לְשׁוֹן יִחִיד חֲלֵיךָ
 לִיתֵן שְׁמִיטָה לְלִיבֵד כְּמִיגֻרֹחַ כְּמַעֲשֶׂה הַעֲבָל זֶה שְׁנֵאֲמַר לְמַעַן יִתְרַחֲפוּ כְּעַמָּךְ לֹא לְהַסֵּד צוּרִית לֹא יִיכָה לְכַס אֵלֶם אֲחֵרִים אֵל לִי לְבָדִי
 מִבֵּית עַבְדִּים - מִכִּית כְּרַעַה שְׁרִיִתִּים עַבְדִּים לֹא חֵינֵי אֲמַר אֵלֶם מִכִּית עַבְדִּים שְׁהוּוּ עַבְדִּים לְעַבְדִּים תִּי לְוִיִּסְדֵךְ מִכִּית עַבְדִּים מִיִּד פְּרַעַה מִלֵּךְ
 עַבְדִּים חֻזְרוּ מִעֵתָה עַבְדִּים לְוִיִּסְדֵךְ לֹא עַבְדִּים לְעַבְדִּים : (ג) לֹא־יְהִיֶּה לְךָ - לְמַעַן כֹּהֵן לְפִי שְׁנֵאֲמַר לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ חָף לִי אֵלֶם שֶׁלֵּא
 יַעֲשֶׂה